

Concepte de bază și definiții:

Indicii prețurilor de consum (IPC) acoperă cheltuielile monetare de bunuri și servicii pentru consumul final, pentru toate tipurile de gospodării rezidente, cu excepția gospodăriilor instituționale, în scopul de a oferi o imagine cât mai relevantă și precisă a inflației. IPC poate fi privit ca o metodă de măsurare, în linii mari, a prețurilor unui model de cheltuieli fixe.

Indicele armonizat al prețurilor de consum (IAPC) este un set de indici ai prețurilor de consum din UE, calculat în conformitate cu o abordare armonizată și un singur set de definiții. IAPC este conceput în principal pentru evaluarea stabilității prețurilor în zona euro și a convergenței evoluției prețurilor în UE, dar și pentru comparații ale inflației la nivel european. Începând cu ianuarie 2016, seriile IAPC sunt publicate cu anul de referință 2015 = 100.

Post de cheltuieli - grupă de cheltuieli efectuate de consumatori pentru satisfacerea unor nevoi concrete de consum de bunuri alimentare, nealimentare sau de servicii.

Pondere - coeficient de comensurare folosit la calculul unui indice sintetic (agregat) pentru o colectivitate de elemente necomensurabile nemijlocit, având drept funcție stabilirea importanței relative a fiecărui element în colectivitatea statistică cercetată.

Rata lunară a inflației - creșterea prețurilor de consum într-o lună, față de luna precedentă.

Rata medie lunară a inflației - media creșterilor lunare ale prețurilor. Se calculează ca o medie geometrică a indicilor lunari ai prețurilor de consum cu baza în lanț din care se scade baza de comparație egală cu 100.

Rata medie anuală a inflației - creșterea prețurilor de consum într-un an față de anul precedent. Această rată se calculează ca un raport, exprimat procentual, între indicele mediu al prețurilor dintr-un an și cel al anului precedent, din care se scade 100. La rândul lor, indicii medii ai prețurilor din cei doi ani se determină ca medii aritmetice simple ale indicilor lunari din fiecare an, calculați față de aceeași bază (octombrie 1990 = 100).

Rata anuală a inflației - creșterea prețurilor de consum într-o lună din anul curent, față de aceeași lună a anului precedent. Această rată se calculează ca un raport, exprimat procentual, între indicele prețurilor dintr-o lună din anul curent și indicele din luna corespunzătoare a anului precedent, calculați față de aceeași bază, din care se scade 100.

Cadru legal

Temeiul legal al observării și înregistrării prețurilor și tarifelor îl constituie Legea nr.226/05.VI.2009 privind organizarea și funcționarea statisticii oficiale în România, publicată în Monitorul Oficial nr. 397/11.VI.2009, H.G. nr. 957 din 18.VIII.2005 privind organizarea și funcționarea Institutului Național de Statistică, publicată în Monitorul Oficial al României nr.810/07.IX.2005, cu modificările ulterioare, precum și Hotărârea de Guvern privind Programul Statistic Național Anual (PSNA) ce se publică anual în Monitorul Oficial.

Regulamentul UE al Parlamentului European și al Consiliului nr. 792/2016 privind IAPC, reprezintă cadrul legal pentru determinarea indicilor armonizați ai prețurilor de consum, calculați prin metodologii comparabile la nivel european, care țin seama de specificul național de consum și de variația prețurilor în fiecare țară.

Sfera de cuprindere

Prețurile măsurate sunt cele suportate efectiv de către consumatori, astfel încât acestea includ taxele de vânzare pe produse, cum ar fi taxa pe valoarea adăugată.

IPC se calculează pe baza elementelor care intră în consumul direct al populației și exclude:

- consumul din resurse proprii reprezentând contravaloarea cantităților de produse consumate de populație provenite din alte surse decât din cumpărări (din stoc, din producție proprie, primit în dar etc.);
- cheltuielile cu caracter de investiții și acumulare (cumpărarea de locuințe, materiale de construcții utilizate la construirea de noi locuințe sau efectuarea de reparații capitale la locuințele vechi), rate de asigurare, amenzi, jocuri de noroc, impozite etc.;

- cheltuieli aferente plății muncii pentru producția gospodăriei (arat, semănat, prășit, îngrijirea grădinilor și livezilor de pomi, a viilor, strângerea recoltelor, cositul fânului, tratamentul medical al animalelor etc.).
- IPC exclude cheltuielile cu dobânda și de credit, referindu-se la ele ca la un cost de finanțare, nu ca la o cheltuială de consum.

Colectarea datelor

Observarea și înregistrarea prețurilor se realizează în cele 42 orașe reședință de județ din care au fost selectate 68 de centre de cercetare, în funcție de numărul de locuitori. Unitățile în care se înregistrează prețurile/tarifelor au fost selectate la nivel local, din centrele de cercetare, în funcție de volumul desfacerilor de mărfuri și al prestațiilor de servicii. Sunt incluse în nomenclator cca. 7300 unități, care trebuiesc menținute cât mai mult timp posibil pentru a asigura continuitatea observării prețurilor.

Metoda de calcul a IPC

IPC se calculează ca un indice de tip Laspeyres cu bază fixă. Începând din ianuarie 2019, calculul indicilor lunari cu bază fixă se face utilizând prețurile medii din anul 2017 (anul 2017=100) și ponderile din același an determinate pe baza cheltuielilor medii din Ancheta Bugetelor de Familie.

Formula generală de calcul a indicelui de tip Laspeyres este:

$$L_{lo} = \frac{\sum I_{lo} \left(\frac{p_o q_o}{\sum p_o q_o} \right)}{\sum p_o q_o}$$

L_{lo} = indicele agregat al lunii curente (I) din anul 2019 față de anul de referință 2017;

I_{lo} = indicii lunii curente față de media anului 2017 pe trepte de agregare;

$\frac{p_o q_o}{\sum p_o q_o}$ = ponderile aferente treptelor de agregare (importanța relativă a cheltuielilor medii lunare pe o gospodărie pentru anul 2017).

Calculul indicilor de preț la nivel de varietate:

$$i_{v_i} = \frac{p_l^{v_i}}{\bar{p}_o^{v_i}} \cdot 100$$

$p_l^{v_i}$ = prețul varietății i înregistrat în luna curentă (I);

$\bar{p}_o^{v_i}$ = media anuală a prețurilor varietății i din anul 2017.

Prețul varietății i înregistrat în luna curentă ($p_l^{v_i}$) se calculează ca o medie aritmetică simplă din cele trei înregistrări decadale, astfel:

$$p_l^{v_i} = \frac{p_{l_1}^{v_i} + p_{l_2}^{v_i} + p_{l_3}^{v_i}}{3} \quad \text{sau} \quad p_l^{v_i} = p_{l_2}^{v_i}$$

în care:

$p_{l_1, l_2, l_3}^{v_i}$ = prețurile nominale aferente celor trei decade observate în luna curentă, pentru varietatea v_i .

A doua formulă se aplică pentru majoritatea sortimentelor de mărfuri nealimentare și servicii pentru care colectarea se face doar în perioada 10 – 17 a lunii de referință.

Calculul indicilor de preț la nivel de sortiment, ca medie geometrică a indicilor varietăților, conform formulei:

$$I_{l/17}^S = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n i_{v_i}} \quad n \leq 68$$

n = numărul centrelor de culegere a prețurilor/tarifelor.

Calculul indicilor la nivel de grupe de mărfuri alimentare, nealimentare și servicii ca medie aritmetică ponderată a indicilor de la nivel de posturi de cheltuieli cuprinse în grupă, astfel:

$$I_{I/17}^C = \sum I_{I/17}^{P_i} \left(\frac{w_o^{P_i}}{\sum w_o^{P_i}} \right)$$

$I_{I/17}^C$ = indicele prețurilor la nivel de grupă în luna curentă (*I*) față de media anului 2017;

$I_{I/17}^{P_i}$ = indicele prețurilor la nivel de post în luna curentă (*I*) față de media anului 2017;

$w_o^{P_i}$ = ponderea postului P_i ;

$\sum w_o^{P_i}$ = ponderea grupei de mărfuri și servicii.

Diferențe conceptuale dintre IPC și IAPC

○ Forma de prezentare a posturilor de agregare

În sistemul național, în construirea IPC se utilizează un nomenclator de mărfuri și servicii, structurat pe 54 posturi de produse alimentare, 112 posturi de produse nealimentare și 50 de posturi de servicii, semnificative pentru consumul populației României.

În sistemul european, în construirea IAPC, se utilizează o clasificare a cheltuielilor după destinația de consum (COICOP – Clasificarea Consumului Individual pe Destinații), care regroupează posturile din sistemul național. Clasificarea COICOP asigură comparabilitatea indicilor la nivel european, și este structurată, conform regulamentului UE 792/2016, pe 12 diviziuni detaliate, 47 de grupe, clase, sub-clase.

○ Sfera de cuprindere și acoperirea geografică a populației

IPC utilizează principiul “național” al consumului, urmărind cheltuielile de consum ale rezidenților, indiferent dacă acestea sunt efectuate în interiorul sau în afara granițelor țării.

IAPC măsoară modificările produse în evoluția prețurilor și tarifelor aferente bunurilor și serviciilor care au survenit pe teritoriul României. Astfel, pentru construirea IAPC se utilizează principiul “domestic”, luând în calcul consumul tuturor gospodăriilor de pe teritoriul țării, indiferent de naționalitate, statut rezidențial sau social, exceptând ambasadatele străine aflate pe teritoriul României.

○ Sistemul de ponderare

Ponderile utilizate pentru calculul IPC sunt obținute din Ancheta Bugetelor de Familie (ABF) și rezultă din structura cheltuielilor medii lunare efectuate de o gospodărie pentru cumpărarea bunurilor și pentru plata serviciilor necesare satisfacerii nevoilor de trai. Anual se analizează și actualizează structura cheltuielilor efectuate de populație. Astfel, începând din ianuarie 2019, în calculul IPC se utilizează ponderile rezultate din structura cheltuielilor medii efectuate de o gospodărie în anul 2017.

Din anul 2012 a intrat în vigoare Regulamentul CE nr. 1114/2010 privind standardele minime pentru calitatea ponderilor IAPC. Implementarea regulamentului, pentru anul 2019, semnifică utilizarea datelor privind cheltuielile monetare de consum final al gospodăriilor din **conturile naționale** aferente anului 2017 și a cheltuielilor din **Ancheta Bugetelor de Familie 2017** pentru calculul ponderilor indicilor armonizați. Ponderile astfel calculate sunt apoi actualizate la prețurile lunii decembrie 2018.

○ Perioada de referință a indicilor

În cazul IPC:

- calculat față de luna anterioară a aceluiași an, indicele evidențiază evoluția prețurilor de la o lună la alta;
- calculat față de luna decembrie a anului anterior, indicele reflectă evoluția prețurilor de la începutul anului;
- calculat față de luna corespunzătoare a anului precedent, indicele evidențiază evoluția prețurilor, eliminând caracterul sezonier al acestei evoluții.

În cazul IAPC:

- indicele este calculat și publicat față de media anului 2015 (2015=100). Această perioadă de referință a indicelui se utilizează pentru seriile cronologice complete ale tuturor indicilor și subindicilor IAPC, conform regulamentului UE 2015/2010. Toate țările membre ale Uniunii Europene se conformează acestei reguli din rațiuni de comparabilitate, indiferent de baza de referință a indicilor naționali și a sistemului de ponderare folosit. Aceasta înseamnă că se efectuează operații de calcul complementare asupra aceluiași date pentru a se obține un indice având ca bază de referință media anului 2015;
- tot din rațiuni de comparabilitate, ponderile utilizate de fiecare țară la calculul IAPC sunt exprimate în prețurile lunii decembrie ale anului anterior.

Formele de diseminare și accesul la date

Datele sunt publicate în fiecare lună și nu sunt ajustate sezonier. Prin prelucrarea datelor colectate, rezultă următorii indicatori:

- IPC pe total și principalele grupe de mărfuri (alimentare și nealimentare) și servicii;
- Rata medie lunară a inflației;
- Rata lunară a inflației;
- Rata anuală a inflației;
- Agregări speciale pentru diverse organisme interne și internaționale;
- IAPC pe structura COICOP.

În plus, se publică o serie de indici parțiali calculați prin excluderea din IPC a anumitor componente:

- Total IPC, cu excepția băuturilor alcoolice și tutun;
- Total IPC, cu excepția combustibililor;
- Total IPC, cu excepția produselor ale căror prețuri sunt reglementate;
- Total IPC, cu excepția legumelor, fructelor, oulelor, combustibililor și produselor ale căror prețuri sunt reglementate¹;
- Total IPC, cu excepția legumelor, fructelor, oulelor, combustibililor și produselor ale căror prețuri sunt reglementate², băuturi și tutun.

Datele referitoare la IAPC sunt publicate în Buletinul Statistic de Prețuri.

Diseminarea indicilor se realizează pe suport de hârtie sau electronic, conform termenelor stabilite prin Programul de Activitate, astfel:

- Comunicat de presă, la 10-12 zile după sfârșitul lunii în cauză;
- Buletinul statistic de prețuri și buletinul statistic lunar;
- Anual: "Anuarul Statistic al României";
- Electronic pe site-ul INS: <http://www.insse.ro>;
- Electronic pe site-ul Eurostat: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/main>;
- În baza de date Tempo - online: <http://statistici.insse.ro/shop/index.jsp?page=tempo2&lang=ro&context=40>;
- Prin direcția de cooperare internațională, către organismele internaționale.

¹ Produse ale căror prețuri sunt reglementate: medicamente, energie electrică, gaze naturale, energie termică, transport C.F.R, transport pe apă, poștă și curier, servicii de eliberare carte identitate, permis auto, pașaport, apă, canal, salubritate, transport urban în comun, chirii stabilite de administrația locală.

² Pentru a răspunde cu o mai mare acuratețe nevoilor de analiză a inflației, începând cu luna septembrie 2014, grupa de fructe include pe lângă fructele proaspete citricele și alte fructe meridionale.